

РАЖДАЕМОСТ И СЕМЕЙНИ ПОЛИТИКИ

Население, Том 41, № 1, 2023, 39-66

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

СЪВРЕМЕННИ АСПЕКТИ НА ВЛИЯНИЕТО НА ЖИЗНЕНИЯ СТАНДАРТ ВЪРХУ РАЖДАЕМОСТТА В БЪЛГАРИЯ

Николай СТОЕНЧЕВ

*Институт за изследване на населението и човека
Департамент „Демография“
Българска академия на науките*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6
mai4@abv.bg

Резюме: Статията представя резултатите от статистически анализ на зависимостта на раждаемостта в България от жизнения стандарт в актуален аспект. Раждаемостта е представена с помощта на брутния коефициент на раждаемост и тоталния коефициент на плодовитост. За оценка на жизнения стандарт е изчислен комплексен критерий по административни области, който отчита едновременно състоянието на 12 специално избрани показателя. Използвана е официално публикувана информация от НСИ, Евростат и данни от публикацията „Регионални профили – показатели за развитие“ на Института за пазарна икономика. Подробно е представен алгоритъмът на използваната методика с нейните възможности и аргументите за избор. Извършено е и международно сравнение с участието на страните от Европейския съюз. Разкрита е липсата на съществена връзка на равнището на раждаемост с жизнения стандарт по комплексен критерий в България и умерена отрицателна връзка между тоталния коефициент на плодовитост и жизнения стандарт в нашата страна. Когато анализът се базира само на Брутния вътрешен продукт на човек от населението като критерий за достигнато жизнено равнище, връзката между материалното благосъстояние и равнището на раждаемост се оказва умерено положителна, както за България, така и за цялата съвкупност от страните членки в Европейския съюз / ЕС 27/. Направени са препоръки за селективно материално стимулиране на населението в репродуктивна възраст и специално внимание за подпомагане на брачните двойки с репродуктивни проблеми и на уязвимите социални общности.

Ключови думи: раждаемост; плодовитост; жизнен стандарт; комплексен критерий.

Студията да се цитира по следния начин:

Стоенчев, Н. (2023). Съвременни аспекти на влиянието на жизнения стандарт върху раждаемостта в България. *Население*, Том 41, кн. 1, 39-66, ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Николай Стоенчев, 2023

Студията е постъпила през ноември 2022

Приета за публикуване през май 2023

Публикувана онлайн през юни 2023

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

FERTILITY AND FAMILY POLICIES

Nasselenie Review, Volume 41, Number 1, 2023, 39-66
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

INFLUENCE OF THE STANDARD OF LIVING ON THE BIRTH RATE IN BULGARIA

Nikolay STOENCHEV

*Institute for Population and Human Studies
Department of Demography
Bulgarian Academy of Sciences*

Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6, BULGARIA

mai4@abv.bg

Abstract: *The article presents the results of a statistical analysis of the dependence of the birth rate in Bulgaria on the standard of living in an up-to-date aspect. Fertility was presented using the gross birth rate and the total fertility rate. In order to assess the standard of living, a complex set of criteria for administrative areas was calculated, taking into account the state of 12 specially selected indicators at the same time. The information used was: the information officially published by the National Statistical Institute, Eurostat and data from the publication “Regional Profiles – Development Indicators” by the Institute for Market Economy. The algorithm of the used methodology was detailed, including the user options and arguments for choice. An international comparison was also made involving the EU Member States. The lack of a significant relationship between the birth rate and the standard of living according to complex criteria in Bulgaria and a moderate negative relationship between the total fertility rate and the standard of living in our country was revealed. When the analysis is based only on the GDP per capita as criteria for the achieved standard of living, the relationship between material well-being and the birth rate turns out to be moderately positive, both for Bulgaria and for the entire set of EU Member States (EU 27). Recommendations were made for selective material stimulation of the population in reproductive age and special attention to support married couples with reproductive problems and vulnerable social communities.*

Keywords: birth rate; fertility; standard of living; complex criteria.

This article can be cited as follows:

Stoenehev, N. (2023). *Savremenni aspekti na vliyanieto na zhizneniya standart varhu razhdaemostta v Bulgaria*. [Influence of the standard of living on the birth rate in Bulgaria]. *Nasselenie Review*, Volume 41, Number 1, 39-66. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian)

© Nikolay Stoenehev, 2023

Submitted – November 2022

Revised – May 2023

Published – June 2023

The author has read and approved the final manuscript.

Въведение

В научната литература често се говори за отлагане на ражданията, свързани с получаването на добро образование и изграждането на основите на добра професионална кариера от жените. Неминуемо с повишаването на образованието и с реализацията на професионалните интереси нарастват и доходите, намалява безработицата, подобрява се материалното благосъстояние на домакинствата и се подобряват условията за отглеждане на деца. Времето, което е заделено обаче за постигане на тези цели съкращава възможностите за създаване на поколение. Това става причина за намаляване на броя на живо родените деца, който съпоставен с материалното благосъстояние създава представата, че материалното благосъстояние влияе негативно върху възпроизводствените процеси. Всъщност не самото материално благосъстояние, а времето за неговото постигане е вероятната причина за спад в раждаемостта и търсенето на варианти за съкращаването на това време вероятно би се отразило благоприятно на равнището на раждаемостта. Създаването на материално благосъстояние обичайно е дълъг процес освен ако то не е свързано с наличието на изключителен талант, високо рискови сделки или благоприятно стечение на обстоятелствата, на което някои хора се надяват като участват в лотарии, спортни залагания и други видове хазарт. С навлизането на информационните технологии във всички сфери на човешкия живот се появиха невиджани до сега възможности за иновативен подход в извършването на традиционни стопански дейности, което за кратко време да донесе значителни доходи. Това формира своеобразна прослойка от елитни специалисти, които със своя труд могат да си осигурят висок жизнен стандарт. Това дава надежда, че въпреки значителната подоходна диференциация на населението все пак сме свидетели на положителни процеси, тъй като добри материални условия се създават именно за младите хора, които са в репродуктивна възраст и могат да реализират в пълен размер своите репродуктивни нагласи.

Тези процеси ни дават основание да формуираме хипотезата, че повишаването на жизнения стандарт би могло да влияе положително върху равнището на раждаемостта. До колко осезателно ще се прояви това влияние зависи от интензивността на процесите по реструктуриране на икономиката и повишаването на жизнения стандарт, което е подвластно не само на личната инициатива и на националната макроикономическа среда, но и на международните пазари в глобализиращата се икономика. Необятния характер на външните пазари е стимул за развитие на производството, но и лимитиращ фактор при наличието на епидемии, войни, политически кризи и борба за регионално и световно надмощие с неикономически средства.

Има и такива етнически групи от населението в България, при които е известно, че материалният статус не е особено висок, но въпреки това равнището на раждаемост е високо. В този случай съществува благоприятна възможност да се използват в интерес на обществото наличните репродуктивни нагласи като се създадат добри материални условия за отглеждане, обучение и възпитание

на децата за да бъдат конкурентни на пара на труда. Необходимостта от учене през целия живот за да се поддържа висока професионална компетентност постепенно обезсмисля изчакването да се реализира професионална кариера и след това да се раждат и отглеждат деца. За това биха помогнали гъвкавите форми на обучение като дистанционно например, пълното обхващане на децата и юношите, подлежащи на начално и средно образование, съкращаването на сроковете за училищно обучение като се има предвид интензивния информационен обмен на подрастващите чрез средствата на интернет и масмедията. Необходимо е той само да бъде умело насочван за да се избегне дезинформация и прекалено дългото използване на електронни устройства за сметка на личното общуване, изкуството и спорта.

Мерки, позволяващи постигането на висок жизнен стандарт на население в България до 2030 година са залегнали в някои стратегически документи (НПР, 2020) като съществено внимание се отделя на човешкия фактор, ученето през целия живот, издигането на престижа на учителската професия и подобряване на учебната и научно изследователската инфраструктура.

Целта на настоящата статия е да се изследва посоката и силата връзката на жизнения стандарт с равнището на раждаемост.

Във връзка с постигането на тази цел си поставяме следните изследователски задачи:

- Да се проучи националния и международния опит в изследването на връзката между материалното благосъстояние и равнището на раждаемост.
- Да се селектира подходящ измерител за жизнения стандарт.
- Да се подбере подходящ метод за оценка на връзката между изследваните величини.
- Въз основа на получените резултати на базата на емпирични данни да се направят подходящи обобщения и заключения.

Обект на изследване е равнището на раждаемост и плодовитостта на жените във фертилна възраст в България.

Предмет на изследване е факторната обусловеност на раждаемостта и плодовитостта от жизнения стандарт на населението в България.

Метод на изследване: Използван е методът на векторната оптимизация за формиране на оценка на жизнения стандарт по комплексен критерии и корелационен анализ за оценка на посоката и силата на връзката между жизнения стандарт от една страна и равнището на раждаемост и тоталния коефициент на плодовитост на жените във фертилна възраст от друга. В търсене на оптимален вариант за представяне на жизнения стандарт в ролята на фактор при прилагането на корелационния анализ са използвани и: БВП на човек от населението и Индекса на човешко развитие.

Информационно осигуряване. Използвани са официални данни, публикувани на сайта на Националния статистически институт, официални публикации на НСИ, данни от публикацията на Института за пазарна икономика „Регионални профили: показатели за развитие“ и др.